

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לז, תשמ"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

תְּקַצִּיב (תרס"ז)

ראובן סיוון (לשוננו לעם, תשל"ח, עמ' 142) מביא עדות מיום ג' אדר ב' תרס"ח. בערך שְׁנַת הַלְמוּדִים, שהובא לעיל, יש עדות קודמת, שתאריכה המדויקת ר"ח שבט תרס"ז. לא זו בלבד שעדות זו קודמת בשנה אחת, אלא שהיא משמשת תחילה בצד המלה הרוסית ביוזג'ת. להלן עדות נוספת משנת תרס"ח, שאף היא קודמת לעדותו של סיוון:

"היו"ר. דברי ד"ר ויצמן מפליאים אותי. אנו מדברים על דבר תקציב מהתקופה הלאומית" (העולם, שנה שנייה, גל' ב, י"ב בשבט, 15 בינואר 1908, עמ' 26).

(תר"ע) "עבדנו הצעה עם תקציב מפורט" (הפועל הצעיר, שנה שלישית, גל' 1, ז' במרחשוון תר"ע, 22 באוקטובר 1909, עמ' 13).

ע ד ו א ב י נ ר י

מלשון ביאליק באיגרותיו

מאמרנו הקודם "מלשון ביאליק באיגרותיו" (לל"ע קונטרס ט-י (קצ"א-קצ"ב), אב-אלול ה' תשפ"ח) עסק במכלול נושאים פלשון ביאליק. עתה נדון בנושא אחד: חזרה או אי-חזרה של מלות-יחס לפני כמה אברים. יש להוסיף על כך סוג שלישי: חזרה ואי-חזרה כאחת.

*לעילוי נשמת מרים בת פרחא לבית צרפתי

כידוע, מצינו בתנ"ך כמה וכמה דוגמאות לאי-חזרה ("הללוהו בתף ומחול הללוהו במינים ועוגב" — תה' קנ,ד עוד ועוד). ביאליק אינו עקיב בעניין זה, וקשה למצוא אצל התניות — מתי הוא חוזר על מלת-היחס ומתי לא. אגב, נעיר בזה פי ב"היכל רש"י", פרך ג (בסופו — ב"שער המלות"), הביא אבי, יצחק אבינרי ז"ל, ליד כל מלת-יחס את המקרים של אי-חזרה. ונחזור לאיגרות ביאליק: לכאורה נראה, פי לפני זוג מלים תבוא חזרה על מלת-היחס, פגון: בנקוד שלם ובנקוד מקוטע (ד), קסו. אנו מביאים את הציטוטים פכתיכם אצל ביאליק. בסוגריים יבוא מספר הפרך ומספר העמוד); ... מעדור ומחפור בנחלת ספרותנו (ה, צ); מראשי ומעצמותי (ה, צא); ברצון ובעין יפה (ד, מז); בחפזון ובקצור (ד, קנז); להתבוננות, להתעמקות — לא היתה השעה פנויה (ג, קט. אמנם בלי וי"ו החיבור); לחרישה ולזריעה (ג, קי); באמונה ובתום (ג, קיא); בנקוד שלם ובנקוד מקוטע (ד, קסו).

אבל גם לפני זוגות יש שתחסר מלת-היחס, פגון: אבל על חייו וספריו (ג, לא); בהטעמה והדגשה על ערכו וחדושו של הספר (ג, קיד. והשנה ג, קי); לפי עבודתך וערכה (ג, קג); ע"ד תכנו והחזקתו (ד, י); לא לשם תעמולה ופוליטיקה ואפילו לא לשם "דרייו" (ג, קי. והשנה ג, קיד).

מובן, שיש דוגמאות גם לחזרה סתם על מלות-היחס, פגון: מתוך אהבה ומתוך קצת מסירות נפש (ג, קי); ... לא על הספר ולא על מכתבי? (ד, יז. פאן החזרה הכרחית היא); לידידינו היקרים הפרופ' ר' אלכסנדר מארכס וישראל דוידסון וליתר... (ד, לא).

אבל נראה, שפיותר חביבה על פיאליק חזרה בצד
אי־חזרה. ראה את הדוגמאות הבאות:...לשלומך ולאורך ימך
ורפואתך השלמה (ג, קיא); במהדורה חדשה ובהוספות ומלואים
רבים (ד, קכא); ביחס לסדר והתרכזות וחסכון בזמן ובהוצאות
ובנאמנות (ג, כא); כמה מתגעגעים אנחנו... על שמשה ואוירה
של א"י! ועל מסבתנו, ועל חדרנו ושלחנונו! (ג, ק).

ומה המצב במקורות? לדוגמה אנו מביאים קטעים נבחרים
מתוך הסעיף "מי"ם לפני שמות אחדים", היכל רש"י, פרך ג,
עמ' שלג—שלד (מהדורה ישנה. מהדורה חדשה עומדת להופיע
בהוצאת מוסד הרב קוק). והרי הדוגמאות: אי־חזרה של האות
בתנ"ך: מיין ושְכָר יזיר (במדבר ו, ג), מהמדפר והלבנון (יהושע
א, ד), מדמי אדם וחמס ארץ (חבקוק ב, ח), מדבש ונפת צופים
(תהלים יט, יא), מחשך וצלמֶת (תהלים קז יד) ועוד. בתלמוד
מצויה השמטת המ"ם יותר מאשר במקרא: מראשון ושמיני
נפקא (פסחים ה ע"א), חוץ מאביו וחמיו (פסחים נא ע"א),
מתוקים מדבש וחלב (חגיגה יג ע"א) ועוד. ברש"י: מכסף וזהב
(מלכים א' ז, נא), מחיות רעות ונחשים ועקרבים (ישעיה ז, פד),
מגניבה ואבידה (פבא מציעא נח ע"א). ויש דוגמה מרש"י,
הדומה לדוגמאות שהבאנו מפיאליק: חזרה בצד אי־חזרה. ואלה
דברי רש"י: מדעת ומסברא ובינה (בראשית מד, טו).